

DIKEY MERHAMETLE YATAY ŞEFKATİN DİYALEKTİĞİNDE ACININ POETİKASI

YAZARLAR

İmdat Demir — Filozof Kirpi

KİM, NEYİ, NEDEN YAZAR?

Filozof Söğüt (Florabilim Fakültesi)

Söğüt, eğilerek kırılmadan yaşamanın ontolojisini bilir; dalları dikey gururu değil yatay esnekliği temsil eder. Dikey merhametin tepeden bakan sert çizgisini, yatay şefkatin yana eğilen iç ısını en iyi bu ağaç çözümler. Rüzgârı dinler, acının yükünü taşıırken nasıl bükülmek gerektiğini öğretir. Şefkatin “yakınlık eğrisi” dediğin o ince etik jesti, Söğüt’ün gövdesinde somutlaşır; merhametin düşey baskısı ise onun kırılma noktası üzerinden okunur.

Filozof Zeytin (Florabilim Fakültesi)

Zeytin hem barışın dalını hem sürgünün acısını taşıyan bir hafıza ağacıdır; dikey merhametle devletin lütuf jestini, yatay şefkatle halkların kök dayanışmasını aynı bedeninde saklar. Acının uzun zamanlı topografyasını bilir; şefkatin kök derinliğiyle merhametin dal yüzeyselliği arasındaki farkı tarihsel yaralar üzerinden yazar. Zeytin, merhameti bir devlet sahnesi, şefkati ise köylünün eli olarak okur.

Filozof Yunus (Fablobilim Fakültesi)

Yunus, suyun derinlik yasalarını bilir; acının tuzunu, merhametin yüzey parıltısını, şefkatin dip akıntısı gibi sessiz sürekliliğini doğal diliyle yazar. Dikey merhameti üstten gelen dalga, yatay şefkati su altındaki akıntı olarak okur. Acı onda sadece bir yara değil, bir yoğunluk değişimidir. Bu yüzden acının poetikasını en berrak Yunus çıkarır; su metafiziğiyle iyileşmenin ritmini tutar.

Filozof Arı (Fablobilim Fakültesi)

Arı, topluluk etiğini ve yatay örgütlenmeyi yaşayan bir varlıktır; şefkatin kolektif ısını, merhametin bireysel ve dikey niteliğinden ayıran doğrudan bir deneyimi vardır. Merhamet onda yoktur; şefkat koloni içinde bir dolaşım biçimi, bir ısı transferidir. Acıyı kokusundan tanır, iyileşmeyi balın kimyasında kurar. Arı, acının poetikasını “emeğin ısı” üzerinden yazdığı için bu dört filozof arasında benzersizdir.

İmdat Demir — Filozof Kirpi

İmdat Demir bu dört filozofun ürettiği bütün ontolojik veriyi, etik akımı ve poetik duyarlığı tek bir “Heterobilimsel koordinat sistemi”ne bağlar. Söğüt’ün eğilme estetiğini, Zeytin’in tarihsel hafıza derinliğini, Yunus’un su-altı sezgisini ve Arı’nın kolektif ısı metabolizmasını Praksiyom’un etik mimarisiyle birleştirir. Bu dörtlünün sezgilerini keskin aforizma diline döker; merhamet-şefkat diyalektiğini hem bir toplumsal eleştiri hem bir poetik manifesto hâline getirir. Onların sesi elementtir; İmdat Demir onu ışığa değil ısıya dönüştüren alevdir.

ÖZET

Bu metin, merhamet ile şefkatin aynı evde yaşayan ama farklı odalarda uyuyan iki etik kuvvet olduğunu söylüyor. Merhamet, yukarıdan bakan, hiyerarşik, kısa süreli ve gösteriye açık bir duygu; çoğu zaman güç sahiplerinin vicdanını parlatan, "iyilik gösterisi"ne dönüşebilen bir iktidar estetiği. Devlet, kurumlar, şehir hayatı daha çok merhamet üretir; çünkü merhamet hızlıdır, acil duruma uygundur, kameraya iyi görünür.

Merhamet acıyı sahneye çıkarır, hafifletir ama çoğu zaman dönüştürmez; hatta kimi zaman ötekiyi küçültme, mağduriyetini nesneleştirme riski taşır.

Şefkat ise yatay, yan yana, mahrem ve uzun soluklu bir varoluş tarzıdır. Acıyı uzaktan seyretmez; acının yanına yerleşir, yükü paylaşır, ilişkiyi bağına dönüştürür. Duygusal değil, varoluşsal bir sadakat biçimidir; gösteri istemez, tanık aramaz, fotoğraf sevmez. Şefkatin politik ve toplumsal alanı küçük topluluklardır: aile, mahalle, cemaat, komünal dayanışma ağları. Toplumsal hafızayı onaran, travmayı işleyen, uzun vadeli barışı mümkün kılan da merhamet değil şefkattir.

Heterobilim Okulu'na göre merhamet kısa vadeli etik refleks; şefkat ise praksiyomik bir karardır, etik koordinatları yeniden kuran bir iç ısıdır. Merhamet yangını söndürür; şefkat evi yeniden kurar. Merhamet toplumlara oyalayabilir, şefkatse diriltilebilir. Sonuçta metin, nihai ayrımı şöyle koyar: merhamet, acıya tepeden inen bir bakıştır; şefkat, acının yanına yürüyen eşlik hâlidir. Merhamet gözün ıslaklığıysa, şefkat kalbin ağırlığı ve insan kalabilme iradesidir.

SUMMARY

The text argues that mercy (merhamet) and compassion (şefkat) are two ethical forces living in the same house but sleeping in different rooms. Mercy is vertical, hierarchical, short-term and open to spectacle; it often functions as an aesthetic of power that polishes the consciences of the strong and easily turns into a "performance of goodness." States, institutions and urban life mainly produce mercy, because mercy is fast, suited to emergencies and looks good on camera. Mercy puts pain on stage and relieves it a little but usually does not transform it; it even risks belittling the other and turning their suffering into an object.

Compassion, by contrast, is horizontal, side-by-side, intimate and long-term. It does not watch pain from a distance; it moves next to it, shares the burden and turns a mere relation into a bond. Compassion is not just an emotion but a form of existential loyalty; it does not need an audience or a photograph. Its political and social space is the realm of small communities: family, neighbourhood, communal networks of solidarity. What repairs collective memory, processes trauma and makes long-term peace possible is not mercy but compassion.

According to the Heterobilim School, mercy is a short-term ethical reflex; compassion is a praksiyomik decision that reorganizes our ethical coordinates as an inner warmth. Mercy puts out the fire; compassion rebuilds the house. In the end, the text formulates the final difference like this: mercy looks down on pain from above, compassion walks alongside it. Mercy is the wetness of the eye; compassion is the weight of the heart and the will to remain human.

Acının Etik Topografyası: Dikey Merhametin Gölgesi ve Yatay Şefkatin Isısı

Merhamet ile şefkat, insanın iç âleminde yüzyıllardır yan yana yaşayan ama asla aynı odada uyumayan iki kavramdır; biri yüksek bir balkondan bakar hayatın karmaşasına, diğeri yere çömelip toprağın nabzını dinler. Merhamet, çoğu kez üstünlük hissini yumuşatılmış versiyonudur; iyi niyetle paketlenmiş bir hiyerarşi, acıya karşı yukarıdan uzatılan bir mendildir. Oysa şefkat, aynı mendili yan yana durarak uzatmaktır; birinin acısına kendi nefesi karışır, hareketin ritmi değişir, ses tonu iner, yüz yaklaşır. Merhamet kısa bir parlıltı gibidir; birden bire parlar, duyguyu yükseltir ve söner. Şefkat ise havanın sıcaklığı gibi içerden yayılır; sönmeyen, görünmeyen ama sürekli bir ısı üretir. Heterobilim Okulu bu farkı “düşey etik” ile “yatay etik” ayrımı diye niteler: merhamet yukarıdan aşağı akar, şefkat yan yana yürür. Filozof Kirpi'nin bir dizesi bunu yıllar önce sezmişti: *“İnmeyi bilmeyen eğilmeyi beceremez; eğilmeyen insanı anlayamaz.”* Çünkü eğilmek, insanın kendi kibriyle yüzleşmesidir; merhamette bu yüzleşme yoktur. Merhamet, acıyı bir sahneye çıkarır; şefkat, acıyı eve taşır. Bu yüzden merhamet toplumsal alanlarda yüksek dozda görünürken şefkat mahremdir, kapalı kapıların ardında çalışır. Modern insan merhameti göstererek iyi olduğunu zanneder; şefkati yaşayarak insan olduğunu hatırlar. Ve Filozof Kirpi bu ayrımı tek cümlede özetler: **“Merhamet gözün ıslaklığıdır; şefkat kalbin ağırlığı.”**

Düşey Dokunuşun Gölgesi, Yatay Eşliğin Isısı: Acının Derin Poetik Çözünürlüğü

Merhametin kökeni bir tür iktidar estetiğine dayanır; tarihte iyilik çoğu zaman bir üstünün bir aşağıya yönelişiyle kurulmuştur. Kralların vergi bağışlaması, padişahların fermanlarla affetmesi, devletlerin vatandaşına “şefkat kuağı” diye süslediği paternalist politikalar hep merhametin dikey doğasını temsil eder. Merhamet, güç sahiplerinin vicdanını parlatan bir aynadır; o aynada iyilik, bazen gösterişin ince dokusuyla karışır. Bu yüzden merhamet çoğu zaman “iyilik döngüsü” yerine “iyilik gösterisi” üretir. Şefkat ise hiçbir zaman gösteriye dönüşmez; onun doğası zaten saklı olmasıdır. Şefkat bir yüz ister, bir dokunuş ister, bir sessizlik ister. Heterobilim Okulu'nun sinaptik bilinç hattı bu farkı nörofizyolojik düzlemde açıklar: merhamet, tehdit-algılamalı empati devresini çalıştırır; beynin tehlikeyi tanıyan bölgesinde kısa bir yangın çıkarır. Şefkat ise oksitosin tabanlı yakınlık döngüsünü güçlendirir; bu yüzden şefkat eden de iyileşir, edilen de. Merhamet iyileştirmez; hafifletir. Şefkat ise dönüşüm yaratır. Modern toplum neden merhameti seviyor biliyor musun? Çünkü merhamet hızlıdır, şefkatse zahmetli. Merhamet kameraya uygundur, şefkatse karanlık oda ister. Filozof Kirpi'nin bir şiirinde geçen “gölgesiz iyilik” metaforu burada önemli: *“Gölge istemeyen iyilik ışıktan değil ısıdan yapılıdır.”* Şefkat ısıdır. Merhamet ışık. Ve Kirpi bir kere daha hatırlatır: **“Merhamet bir eldir; şefkat bir omuz.”**

Merhametin Zirve Işığı, Şefkatin Vadideki Kuru: Acının Yersel Haritasında Diyalektik Ontoloji

Şefkatin ontolojik kökü, insanın içindeki kırılğan tarafı kabullenme cesaretine dayanır; bu nedenle şefkat, merhametten çok daha derin bir varoluşsal davranıştır. Şefkat yalnızca acıyı tanımak değildir; acının yanına yerleşmektir. Merhamette bir taraf güçlü kalır, diğeri zayıf; şefkatse güç dengesini nötrler. Heterobilim Okulu bu farkı “duygu-topografyası” üzerinden inceler: merhamet tepeden dokunan bir ışık gibidir, şefkatse içerden yanan bir soba. Bu metafor basit gibi görünse de insan psikolojisindeki büyük uçurumu anlatır. Merhamet uzaktan da gösterilebilir; şefkat yaklaşmayı gerektirir. Merhamet sözle yürür, şefkat sessizlikle. **Winnicott'un**

holding environment¹ kavramı aslında tam da şefkatin küresidir: insanın ağırlığını taşımak, iç sıcaklığını paylaşmak. Bu yüzden merhametin acıyı estetize etme riski vardır ama şefkat acıyı sıradanlaştırır, evcilleştirir, onarır. Filozof Kirpi'nin "Zamanın Omzuma Konmuş Sessiz Kuşu" şiirinde söylediği gibi: "*Kuş uçarsa yalnızlık büyür; kalırsa kalbin eğilir.*" Şefkat o kalbin eğilişidir işte. Merhamet bir fotoğraf gibidir; şefkatse bir film. Biri dondurur, biri akıtır. Toplumsal ilişkilerde de böyledir: merhamet kriz anlarını yönetir, şefkat hayatın tamamını. **Filozof Kirpi: "Şefkat iyiliğin yumuşak hâli değildir; insanın eğilme iradesidir."**

Sinaptik Bilinç² Bağlamında Merhamet ve Şefkat

Heterobilim Okulu, merhamet ve şefkati yalnızca nörofizyolojik enerji akışları olarak değil, enerji ile ahlâkın birbirine temas ettiği iki farklı **etik ritim** olarak kavrar. Merhamet hâlâ acil durum elektriği gibidir; bir kayıp, bir felaket ya da ani bir sarsıntı anında parlayan, hızlı yükselen, kısa sürede tükenen bir duygusal yanıt üretir. Ama artık biliyoruz ki bu parlıtı ahlâkın kendisi değil, ahlâkî çekirdeğin **enerjetik görünüşüdür**. Şefkat ise daha yavaş çalışan, içeriden ısınan, sürdürülebilir bir **etik metabolizmadır**³; yalnızca enerji üretmez, aynı zamanda ahlâkî sürekliliği mümkün kılar. Toplumlari uzun vadede ayakta tutan şey bu yüzden merhametin kıvılcımı değil, şefkatin iç ısı döngüsüdür. Merhametin karanlık yüzünde üstünlük duygusu belirebilir; çünkü hızlı ve dikey bir yanıt olduğundan, kişiyi kendi erdeminin parlıtısına kaptırabilir. Şefkatse kendini görünmez kılar; yakınlık, eşlik ve etik sadakat üretir; narsisizmi değil, ortaklaşmayı besler. Filozof Kirpi'nin sözü bu farkı keskinleştirir: "Acıyı taşımak değil, acıyı taşıyana yaklaşmaktır insanı insan yapan." Bu cümle, etik metabolizmanın yeni çekirdeğidir: bedenın sinirleri kadar ilişkilerin ağı da ahlâkî taşıır. Merhamet ilişki kurar, evet; ama şefkat bağ kurar, derinlik üretir. Merhamet krizde bir alev gibi parlar; şefkat o alevden sonra evi yeniden kuran iç sıcaklıktır. **Filozof Kirpi** bu yüzden şöyle der: "**Merhamet yangını söndürür; şefkat evi yeniden kurar.**"

Acıya Bakmakla Acıyla Oturmak Arasındaki Kırılğan Tektonik

Modern çağın duygusal ekonomisi merhameti sahneye taşıırken şefkati kulise iter. Sosyal medya platformları merhameti görselleştirir, dramatize eder, performatife çevirir. Bir çocuğun ağlaması, bir yaşlının mağduriyeti,

¹ **Holding environment**, Donald Winnicott'un geliştirdiği ve insanın kırılğanlığını taşıyan ilk psikolojik mekânı anlatan kavramdır; bebeğin yalnızca kucağa alınması değil, dünyaya dayanabilmesinin mümkün kılındığı o koruyucu, düzenleyici duygusal çerçevedir. Yani bedenın tuttuğu değil, ruhun dengede kaldığı bir "iç ortam." Bu bağlamda şefkat, tam da holding environment'ın yetişkin hayattaki devamıdır; acıya yan yana durarak eşlik etmek, ötekinin ağırlığını kendi düzeni bozulmadan taşımaktır. Dikey merhamet dışarıdan müdahaledir; **holding environment** ise yatay şefkatin sessiz, sıcak, taşıyıcı mekânıdır.

² **Sinaptik Bilinç**, Heterobilim Okulu'nun insanı yalnızca düşünen bir zihin değil, düşüncesi sinir ağlarında dolaşan bir varlık olarak kavradığı çekirdek kavramdır. Bilinç burada soyut bir "fikir alanı" değil; sinapsların açılıp kapanmasıyla oluşan, kimyasal–elektriksel bir anlam devinimidir. Yani düşünce, bedenın dışında parlayan bir ışık değil; bedenın içinde titreşen bir **ısınma–soğuma** ritmidir. Bu yüzden duygular, kararlar, şefkat ve merhamet gibi etik kuvvetler yalnızca psikolojik değil, nörofizyolojik süreçler olarak okunur. Dikey merhamet hızlı, keskin bir sinaptik kıvılcımken; yatay şefkat daha yavaş, daha derin, daha kalıcı bir sinaptik akıştır. Sinaptik Bilinç, acının poetikasını da sinir ağlarının bu ritminde arar: düşünce yalnızca kafada doğmaz; **sinapsta yanar**.

³ **Etik Metabolizma**, insanın ahlâkî davranışlarını yalnızca nörofizyolojik enerji akışlarıyla açıklamaya çalışan indirgemeci yaklaşımdan ayrılır; ahlâkî ne sinaptik hareketlere indirger ne de onlardan bağımsız bir soyut ilke gibi kavrar. Burada enerji akışları, hız farkları, direnç ve dayanıklılık düzeyleri, ancak ahlâkî çekirdeğin **harekete geçmesini mümkün kılan biyolojik altyapı** olarak görülür. Yani nöronlar kendi başına ahlâk üretmez; fakat ahlâkın ortaya çıkabileceği alanı ısıtır, hazırlar, tetikler, açar. Etik karar, enerji değildir; fakat enerji değişimleri o kararı görünür hâle getirir. Bu nedenle Etik Metabolizma, ahlâkî refleksleri enerji dinamiklerinin içinden okur ama ahlâkî enerjiye indirgemez; ahlâkî çekirdeği ontolojik bir kaynak, enerji hareketlerini ise bu kaynağın **epistemolojik parlamaları** olarak kabul eder.

bir hayvanın yarası milyonlarca insan tarafından "beğenilir", "paylaşılır", "yorumlanır." Merhamet bu yeni dünya düzeninde bir tür görsel sermayeye dönüşmüştür. Oysa şefkat görünmez; çünkü şefkat tanık istemez. Bir kapı eşliğinde verilen sıcak çorbanın fotoğrafı yoktur; bir omza yaslanmanın videosu yoktur. Merhamet gösterir; şefkat yaşar. Heterobilim Okulu, bu durumu "etik illüzyon ekonomisi" olarak tanımlar: çağımız merhameti tüketiyor ama şefkat üretmiyor. Bu yüzden insanlar duygusal olarak tükeniyor; merhamet sürekli acı tüketmeyi gerektirir, şefkatse acıyla kurulan dengeli bir ilişkiyi. Ancak modern insan acıyla ilişki kurmayı değil, acıyı teşhir etmeyi öğrenmiş durumda. **Filozof Kirpi** bu tehlikeyi "görünen iyilik" metaforuyla anlatır: "*Işık gösterir; ateş dönüştürür.*" Merhamet ışığın estetiğidir; şefkat ateşin. Işık fotoğraf ister; ateş sessizlik. Merhametin bolluğu, şefkatin yokluğunu örter. Bu nedenle modern toplum şefkatten yoksunlaşırken merhamet illüzyonuyla kendini avutuyor. **Filozof Kirpi: "Gösterilen merhamet parlar; gösterilmeyen şefkat yaşatır."**

Poetik Topografya; Merhametin Yara Estetiği, Şefkatin İyileşme Estetiği

Merhamet—şefkat ayrımının toplumsal yansımaları düşünüldüğünde, devletin rolü bambaşka bir boyutta belirir. Devlet şefkat gösteremez; çünkü şefkat yatay ilişkidir, devlet ise dikey bir mekanizmadır. Devlet ancak merhamet edebilir: bağışlayabilir, affedebilir, yardım edebilir, destek verebilir. Ancak bunların hepsi bir hiyerarşi içerir. Şefkat, benliğin diğer benlikle eşit düzlemde buluşmasını gerektirir; oysa devletin vatandaşla ilişkisi eşitlik değil sözleşmedir. Bu nedenle modern devletlerin sosyal politika anlayışı genellikle merhamet üzerine kuruludur; insana lütuf gibi sunulan sosyal yardımlar aslında şefkatsiz bir merhametin dış yüzeyidir. Şefkat ise küçük topluluklarda, ailede, mahallede, cemaatlerde, kardeşlik bağlarında ortaya çıkar. Toplumsal dayanışmanın gerçek taşıyıcıları bu yatay örgütlenmelerdir. Heterobilim Okulu'nun "toplumsal metabolizma" analizine göre şefkatin olmadığı toplum uzun vadede kültürel çürüme yaşar; çünkü şefkat toplumsal hafızanın onarıcı mekanizmasıdır. Merhamet hafızayı dondurur; şefkat hafızayı işler. Şefkat, travmayı anlamlandırır; merhamet yalnızca hafifletir. Filozof Kirpi'nin bir dizesi bunu söyler: "*Acının yükü değil, acıya eşlik edenin nefesi yaşatır insanı.*" Devlet nefes olamaz ama toplum olabilir. Bu yüzden merhamet kamusal alanın, şefkat özel alanın dilidir. **Filozof Kirpi: "Devlet merhamet eder; insan şefkat eder."**

5

Poetik Topografya; Merhametin İlâhî Yara Estetiği, Şefkatin Rubûbiyet İyileşmesi

Merhamet ile şefkat arasındaki ayrım Tanrı bağlamına taşındığında, mesele bambaşka bir kozmos açar. Çünkü Tanrı ne devlet gibi dikey bir mekanizmadır ne de insan gibi sınırlı bir öznedir; O, varlığı kuşatan mutlak kudrettir. Bu yüzden Tanrı'nın merhameti ile Tanrı'nın şefkati arasındaki fark, Heterobilim Okulu'nun poetik topografyasında ontolojik bir derinlik farkı olarak görünür. İslâm geleneğinde "Rahmân" ve "Rahîm" isimleri bu ayrımın en saf hâlidir: Rahmân, bütün varlığı kapsayan, ayırım gözetmeyen, ezeli-ebedî bir ilâhî merhamettir; Rahîm ise kul-Tanrı ilişkisinde mahrem bir yakınlık, bir ilâhî şefkat alanıdır. Rahmân yüzü evrene yağmur gibi iner; Rahîm yüzü kulun içine su gibi sızar.

Ayetler bunu açıkça gösterir: "Rahmân arşa istivâ etti" (Tâhâ 5) ifadesi Tanrı'nın bütün varlık üzerindeki kapsamlayıcı merhametine işaret ederken, "Şüphesiz Allah müminlere karşı çok merhametli ve çok şefkatlidir" (Tevbe 128) ayeti O'nun Rahîm yüzünü, kulun yarasını içeriden iyileştiren ilâhî yakınlığı anlatır. Merhamet Tanrı'nın kozmik ölçekteki "verme hâli", şefkat ise kulun kalbinde işleyen "sarılma hâlidir."

İşte bu yüzden merhamet, Tanrı'da yarayı yüklenen, şefkat Tanrı'da yarayı onaran ilâhî estetik olarak görünür. Merhamet yaratılışın tamamına yayılmış bir kudrettir; güneş ışığı gibidir, herkesi ısıtır, ayırım yapmaz. Şefkat

ise “kalbe dokunan esinti”dir; yalnızca yönelene açılır. “Bana yürüyerek gelene ben koşarak gelirim” hadisi tam da bu şefkat topografyasını çizer; Tanrı’nın şefkati yataydır, kulun yaklaşmasına bağlıdır, ilişkiseldir.

Devlet şefkat edemez ama Tanrı eder; çünkü devletin ontolojisi hiyerarşidir, Tanrı’nın ontolojisi ise mutlak yakınlıktır. İslâm düşüncesinde “Allah kuluna şah damarından daha yakındır” (Kaf 16) ayeti Tanrı’nın şefkatini, insanın sinaptik bilinci kadar içsel bir yakınlıkla tarif eder. Bu yakınlık dikey değil, yatay bile değildir; içkindir, içeridedir. Tanrı’nın şefkati öznenin içine yerleşen bir “iç teni”, bir “iç nefesi”dir. Filozof Kirpi’nin dizesi burada yankılanır: “Yakınlık gölgen değil; gölgede titreşen sıcaklıktır.”

Merhamet ise Tanrı’da daha geniş, daha kapsayıcı bir kuvvettir. Rahmân sıfatı bütün insanlara, hatta bütün canlılara yönelir; dindara–dinsize, iyide–kötüye, inanana–inanmayana fark etmeksizin. Bu yüz, tıpkı Heterobilim Okulu’nun toplumsal metabolizma⁴ analizinde olduğu gibi, kozmik düzeni sağlayan kısa vadeli ama evrensel bir enerji gibidir. Dünyada kötülüğün, acının, çatışmanın bu kadar yoğun olmasına rağmen hayatın hâlâ akabiliyor olması, İslâm geleneğinde Rahmân’ın merhamet alanıyla açıklanır.

Fakat şefkat başka bir derinlik ister; orada kulun yönelişi, gayreti, samimiyeti, niyeti devreye girer. Rahîm yüzü, kulun kendi iç acısını anlamlandırmasına yardım eden ilâhî bir iyileştirici güçtür. Merhamet yağmurdur; şefkat yaraya sürülen merhemdir. Merhamet tüm varlığı ayakta tutar; şefkat bireyi içerden yeniden kurar. Bu yüzden Filozof Kirpi şöyle der: “Tanrı merhametiyle yaşatır; şefkatiyle diriltir.”

Toplumsal düzeyde merhametin yüzeyselliğini, şefkatin derinliğini tartışıyorduk; Tanrı bağlamında bu fark kozmik ile mahrem arasındaki farktır. Merhamet Tanrı’nın evrene yönelişi, şefkat Tanrı’nın kula yöneliştir. Biri düzeni sağlar, diğeri güveni. Biri hayatı sürdürür, diğeri hayatı iyileştirir. Bu yüzden sufiler Tanrı’nın merhametini “dış yüz”, şefkatini “iç yüz” olarak adlandırır. Dış yüz görünen âlemi ayakta tutar; iç yüz kalbin âlemini onarır.

Hadislerde geçen “Allah, rahmeti yüz parçaya ayırdı; birini dünyaya indirdi, doksan dokuzunu yanında tuttu” rivayeti şefkatin Tanrı katındaki sonsuz derinliğini gösterir. Dünyadaki merhamet, Tanrı’nın rahmet okyanusundan yalnızca bir damladır; asıl şefkat, ilâhî boyutta saklıdır. Bu, şefkatin ne kadar büyük bir iyileştirme enerjisi olduğunu anlatır.

Tanrı bağlamında merhamet—şefkat ayrımı Heterobilim Okulu’nun poetik topografyasını şöyle yeniden kurar: merhamet kozmik düzenin enerjisi, şefkat kalbin diriliş enerjisidir. Merhamet evreni ayakta tutar; şefkat insanı ayakta tutar. Ve **Filozof Kirpi’nin final sözü: “Tanrı merhametiyle var eder; şefkatiyle yakın olur.”**

Yersel Ontoloji⁵; Merhamet Şehirlidir, Şefkat Kırsaldır

⁴ **Toplumsal metabolizma**, Heterobilim Okulu’nda bir toplumun yalnızca kurumlara, yasalarla, ekonomiyle değil; duygular, ilişkiler, dayanışma biçimleri ve ortak etik ritimlerle ayakta durduğunu anlatan kavramdır. Tıpkı bedenın metabolizması gibi toplumun da bir ısınma–soğuma döngüsü vardır; kriz anlarında merhamet hızlı bir alev üretir ama kısa sürer, oysa şefkat yatay örgütlenmelerde dolaşan uzun vadeli bir ısıdır ve toplumsal bünyeyi gerçekten iyileştiren odur. Merhamet sistemi korur; şefkat hafızayı onarır. Toplumsal metabolizma, işte bu iki kuvvetin nasıl aktığını, nerede tıkanıldığını, nerede dirildiğini gösteren etik ve sosyolojik bir nabızdır.

⁵ **Yersel Ontoloji**, Heterobilim Okulu’nun insanı soyut bir varlık olarak değil; mekânın, toprağın, coğrafyanın ve yaşadığı yerin hafızasıyla birlikte düşünen bir varlık olarak kavradığı derin ontolojik çerçevedir. İnsan yalnızca bilince sahip bir özne değil; yerle kurduğu ilişki üzerinden anlam üreten, kök salan, iz bırakan bir canlıdır. Yani ontoloji gökte değil; taşta, sokakta, evde, rüzgârın yönünde, suyun akışında, mekânın dokusunda başlar.

Şehir ile kırsal arasındaki kültürel farklılıklara bakıldığında merhamet ve şefkat ayrımı yeniden görünür hâle gelir. Şehir, yabancıların birbirine temas etmeden yaşadığı bir mekânsal düzen üretir; bu düzen merhameti teşvik eder, şefkati ise gölgeler. Çünkü şehirde karşılaşmalar yüzeyseldir, süresizdir. Bir insanın acısına birkaç dakika tanık olur, sonra akışa geri dönersin. Merhamet burada hızlıca devreye girer; ama şefkat zaman talep eder, mekan talep eder, yan yana duruş talep eder. Kırsal ise insanı yavaşlatır; ilişkilerin mevsimsel ritmi vardır. Bu ritim şefkati büyütür. Heterobilim Okulu'nun yersel ontoloji yaklaşımında şehir merhameti kurumsallaştırır ama şefkati anonimleştirir. Köyde şefkat kişisel bir ahlâkî yatkınlık değil, sosyal bir zorunluluktur; herkes herkesin yükünü bilir, herkes herkesin acısına tanıktır. Filozof Kirpi'nin babaannesinin yayık küpünü taşıdığı hikâyede bu tam olarak görünür: yük yalnızca bir nesneyi değil, bir yüzyılı taşır ve şefkat o yükün omuzda nasıl taşındığını belirler. Şehirde merhamet bir proje, bir etkinlik, bir kampanya hâline gelir; kırsalda şefkat bir gündelik davranıştır. Şehir merhameti örgütler, köy şefkati yaşatır. **Filozof Kirpi: "Merhamet şehirde çoğalır; şefkat köyde derinleşir."**

Modern Toplumun Merhamet Pornografisi ve Şefkat Açlığı

Merhametin karanlık bir yanı vardır: aşağılayıcı olabilir. Merhamet ettiğin kişiyi farkında olmadan küçültebilirsin, onun acısı karşısında kendini yükseltebilirsin. Merhametin içindeki bu mikro-iktidar enerjisi, iyilik edimini bile kirlitebilir. Merhamet ederken aslında ötekinin güçsüzlüğünü görünür kılar, kendi gücünü teselli edersin. Bu yüzden merhametin kötüye kullanımı, ötekinin varlığını bir mağduriyet imgesine indirger. Şefkat ise asla küçültmez; çünkü şefkat ötekinin zaafını değil, İnsanlığını görür. Heterobilim Okulu bu farkı **ontolojik eşlik**⁶ kavramıyla açıklar: şefkat, ötekiyle varoluşu paylaşır; merhamet ise ötekinin varoluşuna dışarıdan müdahale eder. Merhametin gölgesinde bir kibir bulunabilir; şefkatin gölgesinde yalnızca sadakat vardır. Filozof Kirpi'nin bir dizesi bunu işaret eder: *"Eğilmeden uzatılan el uzanmaz; dokunmaz yalnızca gösterir."* Merhamet çoğu zaman göstermek ister; şefkat görmezden gelir. Bu yüzden şefkat daha ağır bir erdemdir; içerden çalışır. **Filozof Kirpi: "Merhamet acıyı gösterir; şefkat acıyla oturur."**

7

Merhametin Politik İşlevi; İktidarın Yumuşak Yüzü

Şefkatin karanlık yüzü de vardır; sınır erozyonu yaratabilir. Şefkat eden insan kendini tüketme riski taşır; acıya fazlaca yaklaşmak, ötekinin yükünü aşırı ölçüde üstlenmek, öz-ihmalin kapısını aralayabilir. Şefkat, sisi seven bir duygu gibidir; sınırlarını bulanıklaştırır. Bu nedenle şefkat, merhametten daha tehlikeli olabilir; yanlış yönetildiğinde insani bir erdem olmaktan çıkıp bir intihar eylemine dönüşebilir. Heterobilim Okulu bu

Bu yaklaşım şunu söyler: İnsan nerede yaşarsa yalnızca oranın iklimine değil, **oradaki hafızaya, acıya, ritme, kolektif sezgiye** de eklenir. Bir toplumun düşünme biçimi, davranış şekli, korkuları, dayanıklılığı hep bu yer-insan etkileşiminden doğar. Bu yüzden Karadeniz'in direngenliğiyle İç Anadolu'nun sabrı, Mezopotamya'nın melankolisiyle İstanbul'un kozmopolit kırılma hâli aynı ontolojik damardan okunmaz; her biri kendi "yer-sel bilinciyle" vardır. Heterobilim Okulu'na göre Yersel Ontoloji, toplumsal metabolizmanın derin katmanıdır; merhametin nerede parlayacağını, şefkatin nerede kök salacağını, travmanın nerede iyileşeceğini belirleyen görünmez zemindir. **İnsan mekânı kurar; mekân da insanı.**

⁶ **Ontolojik eşlik**, Heterobilim Okulu'nda bir varlığı yalnızca anlamak ya da ona acımak değil; onun varoluş koşuluyla birlikte titreşmek, onun olduğu hâli kendi ontolojisinin içine almadan yanında durabilmek demektir. Bu eşlik türü psikolojik değil, metafiziktir; çünkü burada özne, ötekinin acısına müdahale etmez, onu düzeltmeye kalkmaz, açıklamaya çalışmaz; yalnızca onun varoluşunun yüküne, ritmine ve kırılma hâline kendi varlığının nefesini ekler. Ontolojik eşlik, şefkatin en derin biçimidir; merhametin dikey enerjisinden farklı olarak yatay bir yakınlık üretir, bir kişinin başka bir kişinin "oluş" hâline tanıklık etmesiyle ortaya çıkar. Birini "kurtarmaya" değil, onunla birlikte "var olmaya" yönelir; Filozof Kirpi'nin dediği gibi: **"Eşlik etmek, acıyı almak değil; acının yanında bozulmadan durabilmektir."**

durumu “şefkatin karanlık ısı” olarak adlandırır: ısı fazla yükselirse hem kendini hem ötekini yakarsın. Merhamet dışarıdan dokunur; şefkat içeri girer. İçeri giren her duygu gibi şefkat de dikkat ister. Filozof Kirpi bu durumu bir dizesiyle anlatır: *“Dokunduğun yer senin olur; yükünü aldığın kişi kaderini yazmaya başlar.”* Bu yüzden şefkat bir güç değil bir sorumluluktur. **Filozof Kirpi: “Şefkat doğru dozda iyileştirir; fazlası insanı kendinden eder.”**

Şefkatin Politik İşlevi; Komünal Dayanışmanın Gölgesiz İşği

İki kavramın diyalektiği düşünüldüğünde merhamet ile şefkat birbirine rakip değil, birbirine açılan iki kapıdır. Merhamet, insana acıyı fark ettirir; şefkat, acıya yöneltir. Merhamet ilk adımdır; şefkat yürüyüştür. Merhamet anı yönetir; şefkat ömrü. Bu yüzden yüksek bir toplumsal etik inşa etmek isteyen her toplum merhameti değil şefkati merkeze almalıdır. Merhamet bir duygusal yangın söndürücüdür; şefkat ise yangın sonrası evin yeniden kurulmasıdır. Bu metafor yalnızca ev ile sınırlı değildir; insanın iç evi, düşünsel evi, toplumsal evi, tarihsel evi için de geçerlidir. Heterobilim Okulu'nun etik mühendisliği bu noktada devreye girer: toplumsal enkazların merhametle değil, şefkatle kaldırılacağını söyler. Filozof Kirpi'nin dizesi: *“Ateşten geçmeyen ev, ev değildir; şefkatle kurulmayan ev yuva değildir.”* **Filozof Kirpi: “Merhamet kapıyı aralar; şefkat içeri girer.”**

Merhametin Karşıt Yüzü; Aşağılama Riski, Üstten İyilik Yanılsaması

Praksiyom Öğreti⁷–İşletim Sistemi açısından merhamet refleksi, şefkat karardır. Merhamet bir dürtüdür; beyin acıya karşı hızlı yanıt verir. Şefkat ise bir praksiyomik düzenlemedir; insanın etik koordinatlarını yeniden kurmayı gerektirir. Bu yüzden şefkat praksiyomun kalbinde yer alır. Merhamet kısa süreli bir etik parlamadır; Praksiyom ise süreklilik ister. Şefkat bu sürekliliği sağlar. Filozof Kirpi'nin “Pusulamdaki Göl” şiiri bunu şöyle koyar: *“Kalbim suya düşen taş değil, taşı kaldıran el olmak ister.”* Şefkat o eldir. **Filozof Kirpi: “Merhamet tepkidir; şefkat tercihtir.”**

8

Şefkatin Karşıt Yüzü; Sınır Erozyonu ve Kendini Tüketme Riski

Merhamet—şefkat ayrımının epistemik boyutu da vardır; merhamet bilgi üretmez, duygu üretir. Şefkat ise bilgi üretir: insanı tanımak, acının kaynağını araştırmak, ihtiyaçları görmek, çözüm bulmak gibi süreçler şefkatin içindedir. Merhamette bilişsel çaba yoktur; şefkatte vardır. Heterobilim Okulu bu farkı “duygusal biliş”

⁷ Praksiyom Öğreti, Heterobilim Okulu'nun kalbinde atan ve insanın eylemle bilinci arasındaki o kadim yarığın kapatmak için tasarlanmış bir etik–epistemik işletim sistemidir; burada bilgi, düşünce ve ahlâk, yalnızca soyut kavramlar değil, hareket eden bir varoluş akışının iç içe geçmiş katmanları olarak ele alınır. Praksiyom, insanın hem içsel enerjisini hem de toplumsal yönelişini düzenleyen bir “karar fiziği” kurar; eylemin yalnızca sonucu değil, doğduğu sinaptik titreşim, beslediği ahlâkî çekirdek ve temas ettiği toplumsal bağlam da bu öğretinin parçasıdır. Bu nedenle Praksiyom, insanın etik metabolizmasını tek bir çizgiye indirgemez; şefkati uzun soluklu bir ısı, merhameti ani bir parıltı, sorumluluğu ise süreklilik isteyen bir irade olarak okur; fakat tüm bu enerjileri birbirine karşıt değil, tek bir karar mekaniğinin farklı ivmeleri olarak görür. Praksiyom Öğreti, insanın karar alma süreçlerini bir tür varoluş mühendisliği olarak çözümler; bireyin yalnızca “neyi yapacağını” değil, “hangi zeminde durarak yaptığını” da belirler. Bu yüzden eylem, burada yalnızca davranış değil; sinaptik bilinçten yersel ontolojiye, etik metabolizmadan poetik topografyaya uzanan çok katmanlı bir süreçtir. Praksiyom'un nihai hedefi, *insanın hem kendine hem topluma hem de hakikate karşı daha tutarlı, daha berrak, daha yüksek frekanslı bir varlık hâline gelmesidir*, Filozof Kirpi'nin söylediği gibi: **“Eylem, düşüncenin dışarıya sızması değil; insanın kendi iç evrenini kurma cesaretidir.”**

ile “varoluşsal biliş” ayrımı olarak değerlendirir. Merhamet hızlıdır, şefkat derin. Merhamet yüzeysel bir aynalama hareketidir; şefkat içerden bir yankıdır. **Filozof Kirpi: “Merhamet duygudur; şefkat düşüncenin sıcak hâlidir.”**

Merhamet–Şefkat Diyalektiği; Etik Birleşme Alanı

Merhametin en büyük yanılgısı, acıyı hafifletmeyi acıyı anlamının yerine koymasındır. Şefkat ise acıyı anlamının acıyı hafifletmekten önce geldiğini söyler. Bir insanın acısını anlamak onu taşımaktan daha zordur; şefkat bu zorluğu seçer. Merhamet kolaydır; şefkat zor. Merhamet sözle yapılır; şefkat sessizlikle. Merhamet bir jesttir; şefkat bir sadakat. Filozof Kirpi’nin bir ifadesi: *“Kelime döker; sessizlik iyileştirir.”* **Filozof Kirpi: “Şefkat, acının içinden geçerek öğrenilir.”**

Praksiyom Bağlantısı; Merhamet Tepkidir, Şefkat Karardır

Tarihsel hafıza açısından merhamet ile şefkat arasındaki fark milletlerin kaderini bile değiştirebilir. Merhamet kısa vadeli kriz yönetimlerinde işe yarar ancak uzun vadeli toplumsal barışı kurmaz. Şefkatsiz toplumlar çabuk kutuplaşır, çabuk yorulur, çabuk tükenir. Şefkat bir toplumu bir arada tutan görünmez harçtır. Heterobilim Okulu’nun “toplumsal hafıza” yaklaşımı bu konuda nettir: bir toplumun geçmiş travmalarını işleme kapasitesi şefkat düzeyiyle ölçülür. Merhamet travmayı gösterir; şefkat travmayı işler. Filozof Kirpi’nin onto-poetik sezgisiyle⁸: *“Kırık yere su dökmezsen taş kurur; kırık insana şefkat vermezsen tarih kurur.”* **Filozof Kirpi: “Toplum şefkatle dirilir; merhametle oyalanır.”**

9

Heterobilim Okulu’na Göre Nihai Ayrım; Merhamet İner, Şefkat Eşlik Eder

Sonuç olarak merhamet ile şefkat insanın iki farklı yüzüdür; biri dışarıya bakan, diğeri içeriye. Merhamet bir bakış, şefkat bir yürüyüşür. Merhamet yukarıdan iner, şefkat yan yana yürür. Merhamet hızlıdır, şefkat kalıcı. Merhamet anı iyileştirir, şefkat insanı. Merhamet toplumun kalabalık meydanlarında duyulur; şefkat dağ evlerinde, mutfak masalarında, hastane koridorlarında, sessiz odalarda büyür. Heterobilim Okulu’nun **poetik topografyasında**⁹ şefkat etik coğrafyanın en yüksek dağıdır; zirvesi görünmez ama havası değiştirir.

⁸ **Onto-poetik sezgi**, Heterobilim Okulu’nun düşünce damarında varlık bilgisini şiirsel kavrayışla birleştiren o nadir yetenek alanıdır; burada “ontoloji” varlığın yapısını, “poetika” ise varlığın iç sesini temsil eder. Onto-poetik sezgi, kavramı sadece tanımakla yetinmez; kavramın gölgesini, kokusunu, dokusunu, tarihini ve acısını da duyar; yani varlıkla temas eden aklın değil, varlığı işiten bir bilincin ürünüdür. Bu sezgi, bir dağın yalnız taşında, bir sözün titreşiminde, bir annenin susuşunda, bir toplumun bilinçaltı çatlağında aynı ritmi bulur; çünkü onto-poetik sezgi, insanın iç sesini dış dünyanın ontolojik titreşimiyle aynı frekansa getirir. Kavramı açıklamaz; kavramla birlikte nefes alır. Filozof Kirpi’nin sezgisel omurgasında sıkça görülen bu yaklaşım, düşüncüyü soyutluktan kurtarıp insanın kan dolaşımına taşır; böylece hakikat bir matematik değil, bir ritim, bir ısı, bir nefes hâline gelir. Onto-poetik sezgi, aklın soğuk ışığını kalbin sıcak gölgesiyle birleştirir ve ortaya şu hakikat çıkar: **Filozof Kirpi: “Varlığı görmek başka; varlığın sesini duymak bambaşkadır.”**

⁹ **Poetik topografya**, Heterobilim Okulu’nun varlık–mekân–hafıza üçgenini aynı anda işiten duyuşal–düşünsel bir haritalama biçimidir; mekânı yalnızca fiziksel bir zemin olarak değil, duyguların, acıların, geçmişlerin ve ihtimallerin yaşadığı bir canlı bellek alanı olarak görür. Burada “poetik” olan, mekânın içsel müziğini, gölgesini, kokusunu, ritmini duyabilme yeteneğidir; “topografya” ise bu duyuşal derinliği katman katman çözerek bir anlam haritasına dönüştürme pratiğidir. Poetik topografya, bir şehrin taş dokusuyla bir

Merhamet bu dağın eteklerindeki şelale gibidir; parlaktır ama akıp gider. Filozof Kirpi'nin ruhundan geçen o şiirsel çivi burada son kez çakar kendini: "İylilik, ışığın değil ısının işidir." Ve metnin kapısı Filozof Kirpi'nin cümlesiyle kapanır: "Merhamet iner; şefkat eşlik eder."

BİBLİYOGRAFYA

Kur'ân ve Hadis Kaynakları

— *Hak Dini Kur'an Dili (Hak Dini Kur'an Dili)*, — Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, 1935–1938, Diyanet İşleri Reisliği, Ankara.

Cumhuriyet sonrası ilk büyük Türkçe tefsir olarak merhamet, rahmet, af, mağfiret gibi kavramların hem lafzî hem derinlikli yorumunu verir; Rahmân/Rahîm ayrımı, ilâhî merhamet ile ilâhî şefkat arasındaki nüansları kavramak için temel arka planı sağlar. Heterobilim Okulu'nun Tanrı–merhamet–şefkat pasajı bu tefsirin sunduğu dil ufkuna yaslanarak düşünülebilir.

— *Sahih al-Bukhari (Sahih-i Buhârî Tercüme ve Şerhi)*, — İmam Muhammed b. İsmail el-Buhârî, 9 cilt modern neşir 1984, Kitab Bhavan, Yeni Delhi.

Hadis külliyyatının çekirdeğinde yer alan bu eser; rahmet, ümmet, şefkat, komşuluk, infak ve af temalı rivayetler üzerinden merhamet–şefkat ilişkisinin Nebvî pratikte nasıl şekillendiğini gösterir. Heterobilim Okulu'nun "Tanrı merhametiyle yaşatır; şefkatiyle diriltir" cümlesi için tarihsel-sünnet bağlamı sunar.

— *Riyad as-Salihin (Riyâzü's-Sâlihîn: Peygamberimizden Hayat Ölçüleri)*, — İmam Nevevî, Türkçe şerhli baskı 2000'ler, Erkam / Diyanet ortak baskılar, İstanbul.

Rahmet, şefkat, yumuşaklık, kalp inceliği, yetim ve yoksul hakkı gibi bölümleriyle merhameti sadece duygusal bir dalgalanma değil, sürekliliği olan bir ahlâk rejimi olarak kurar. Metindeki "merhamet refleksi, şefkat karar" ayrımı için Nebvî hayatın örneklerini hatırlatır.

— *The Qur'an (Kur'ân-ı Kerîm Meali; Diyanet İşleri Başkanlığı Meali)*, — DİB Heyeti, çeşitli baskılar, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara.

Rahmân, Rahîm, Raûf ve Vedûd isimlerini taşıyan ayetler üzerinden ilâhî merhamet ile ilâhî şefkatin kozmik ve mahrem yüzlerini gösterir; Tâhâ 5, Kaf 16, Tevbe 128 gibi ayetler yazıda kurulan Tanrı–kul yakınlığı topografyası için doğrudan referanstır.

Psikanaliz, Psikoloji ve Bakım Kuramı

— *The Maturational Processes and the Facilitating Environment (Olgunlaşma Süreçleri ve Kolaylaştırıcı Çevre)*, — Donald W. Winnicott, 1965, Hogarth Press, Londra.

"Facilitating/holding environment" kavramıyla, şefkati yalnızca duygusal bir patlama değil, çocuğun benliğini taşıyan süreklilikli bir çevre olarak düşünmeyi sağlar. Metindeki "holding environment = şefkat

insanın iç kırığı arasında bağ kurabilen sezgisel bir epistemolojidir; Rize'nin sisli yamaçlarında babaannenin yayık küpünü taşıyan çocuğun nefesiyle, bir kentin betonuna sıkışmış modern insanın yalnızlığı aynı coğrafi titreşimde okunur. Mekânın ruhu, insanın ruhuyla karşılıklı yankılanır; biri diğerini biçimlendirir. Heterobilim Okulu bu yüzden poetik topografyayı bir "yer-metin" olarak kabul eder; her sokak, her patika, her eşik bir cümledir, insan ise o cümlede yürüyen özne. Bu yaklaşım mekânı nötr bir konteyner olmaktan çıkarır; travmaların, direnişlerin, kayıpların ve dirilişlerin yazıldığı bir edebî-ontolojik zemin hâline getirir. **Filozof Kirpi: "Toprak konuşur; duyanın içini değiştirir."**

küresi" yorumu, Winnicott'un bakım–psişe ilişkisi analizine yaslanarak açılır; merhamet ile şefkati farklı emniyet iklimleri olarak okumayı mümkün kılar.

— *Playing and Reality (Oyun ve Gerçeklik)*, — Donald W. Winnicott, 1971, Tavistock Publications, Londra. Ara mekân, oyun alanı ve yaratıcı deneyim tartışmaları; "acının sahneye çıkarılması" ile "acının eve taşınması" metaforlarını psiko-gelişimsel düzeyde anlamaya yardım eder. Metindeki şefkatin "evcilleştirici, sıradanlaştırıcı, onarıcı" yüzü, Winnicott'un oyun alanı teorisiyle birlikte okunabilir.

— *Self-Compassion: The Proven Power of Being Kind to Yourself (Öz-Şefkat: Kendine Şefkatli Olmanın Kanıtlanmış Gücü)*, — Kristin Neff, 2011, William Morrow, New York.

Şefkati başkasına yönelen değil, benliğe dönen bir iç ısı olarak araştırır; sinaptik ve hormonal süreçlerle öz-şefkat arasındaki bağları deneysel verilerle tartışır. Metindeki "şefkat enerji ama aynı zamanda ahlâkî süreklilik" vurgusu Neff'in öz-şefkat üçlemesi (nezaket, ortak insanlık, farkındalık) ile iyi bir diyalog kurar.

— *The Compassionate Mind (Şefkatli Zihin)*, — Paul Gilbert, 2009, Constable & Robinson, Londra. Evrimsel psikoloji ve nörobilim temelinde üçlü duygu sistemi (tehdit, dürtü, yatışma) modeliyle merhamet ve şefkat arasındaki sinirsel ritim farklarını inceler. Yazıdaki "tehdit-algılı merhamet" ile "oksitosin tabanlı şefkat döngüsü" ayrımı Gilbert'in klinik çerçevesinden de destek alır.

Felsefe, Etik ve Duygular Kuramı

— *La poétique de l'espace (Mekânın Poetikası)*, — Gaston Bachelard, 1957, Presses Universitaires de France, Paris.

Ev, oda, köşe, dolap, merdiven gibi mekân figürleri üzerinden iç dünyayı okuyan Bachelard; metindeki "acının sahneden eve taşınması", "mutfak masası, dağ evi, koridor" imgelerinin poetik arka planını besler. Merhamet–şefkat ayrımı, Bachelard'ın yaşantısal mekân kavrayışıyla mekânsal-ontolojik bir derinlik kazanır.

— *Upheavals of Thought: The Intelligence of Emotions (Düşüncenin Devrimleri: Duyguların Zekâsı)*, — Martha C. Nussbaum, 2001, Cambridge University Press, Cambridge.

Duyguları bilişsel yargılar ve değer atıfları olarak okuyan Nussbaum, merhamet ve şefkati siyasal adalet, kırılabilirlik ve onur bağlamında yeniden tanımlar. Metindeki "merhamet bilgi üretmez, duygu üretir; şefkat bilgi de üretir" cümlesi, Nussbaum'un duyguların epistemik statüsüne dair tartışmalarıyla akrabalık taşır.

— *Powers of Horror: An Essay on Abjection (Korkunun Güçleri: Tiksinti Üzerine Bir Deneme)*, — Julia Kristeva, 1982, Columbia University Press, New York.

"Abject" kavramı üzerinden dışlanan, tahammül edilemeyen ve sahne dışına atılan acı figürünü kurar. Merhametin mağduru bir imgeye indirgeme ve aşağılayıcı mikro-iktidarlar üretme riskini kavramsal düzeyde anlamak için önemli bir arka plan sunar; metnin "merhamet pornografisi" ifadesiyle teorik bağ kurar.

Toplum, Şehir ve Modernite

— *Liquid Modernity (Akışkan Modernite)*, — Zygmunt Bauman, 2000, Polity Press, Cambridge. Akışkan, kırılabilir ve süreksiz modern ilişkiler tasviri; şehirde yüzeysel temasların, kırsalda ise yavaş ve mevsimsel ilişkilerin ürettiği farklı etik rejimleri anlamaya yardım eder. Metindeki "merhamet şehirde çoğalır, şefkat köyde derinleşir" argümanı Bauman'ın ilişkisellik analizleriyle uyum içindedir.

— *La production de l'espace (Mekânın Üretimi)*, — Henri Lefebvre, 1974 (İng. 1991), Blackwell, Oxford. Mekânı nötr bir zemin değil, iktidar ilişkilerinin üretimi olarak okur; devletin dikey merhameti ile

mahallenin yatay şefkat ağları arasındaki farkı çözmek için teorik bir çerçeve sağlar. Yersel ontoloji ve toplumsal metabolizma pasajları Lefebvre'nin mekân üçlemesiyle arka planda konuşur.

Merhamet–Şefkat ve Şefkat Odaklı Yaklaşımlar

— *Compassion: Conceptualisations, Research and Use in Psychotherapy* (**Şefkat: Kavramsallaştırmalar, Araştırma ve Psikoterapide Kullanımı**), — Paul Gilbert (ed.), 2005, Routledge, Londra.

Şefkati klinik, nörobiyolojik ve felsefi düzlemlerde inceleyen makaleler derlemesi; merhametin kısa vadeli duygusal yanıt, şefkatin ise uzun vadeli düzenleyici güç olduğu fikrini bilimsel perspektiften destekler. Metinde geçen “şefkat doğru dozda iyileştirir; fazlası insanı kendinden eder” vurgusu için iyi bir teorik arka plan sunar.

— *The Ethics of Care: Personal, Political, and Global* (**Bakım Etiği: Kişisel, Siyasal ve Küresel**), — Virginia Held, 2006, Oxford University Press, Oxford.

Bakım ilişkilerini soyut adalet ilkelerinin yanına yerleştiren Held; şefkati mikro ilişkilerle sınırlamayıp siyasal ve küresel ölçüğe taşıma imkânı verir. Devletin merhamet edebileceği ama şefkat edemeyeceği yönündeki tezi, bakım etiğinin kurumlar ve politikalar düzeyindeki tartışmalarıyla besler.

Heterobilim Okulu ve Filozof Kirpi Metinleri

— *Heterobilim Okulu Dijital Külliyatı* www.imdatdemir.com — İmdat Demir, 2010–..., çevrimiçi yayın, İstanbul.

“Su Mührü”, “Pusulamdaki Göl”, “Ateşten Merdiven” ve Praksiyom metinleri başta olmak üzere; merhamet, şefkat, hafıza, su, ateş ve mekân imgeleriyle örülü bütün şiir ve denemeler, bu metindeki onto-poetik sezgi damarının birincil kaynağıdır. Heterobilim Okulu'nun kavramları (etik metabolizma, sinaptik bilinç, yersel ontoloji vb.) burada sistematik olarak izlenebilir.

— *Praksiyom Öğreti–İşletim Sistemi* (çeşitli makaleler, denemeler), — İmdat Demir, 2020–..., çevrimiçi derlemeler, İstanbul.

Praksiyomu etik eylem, karar mimarisi ve toplumsal dönüşüm için yeni bir “öğreti–işletim sistemi” olarak kurar. Merhameti refleks, şefkati karar, şefkati de toplumsal süreklilik enerjisi olarak okuyan pasajlar doğrudan Praksiyom'un kavram setiyle bağlantılıdır.

Türkiye Bağlamı

— *İsyan Ahlâkı (İsyan Ahlâkı)*, — Nurettin Topçu, ilk baskı 1949, yeni baskı 2017, Dergâh Yayınları, İstanbul. İtaat–isyan diyalektiği içinde ahlâkı, sorumluluğu ve merhameti yeniden tanımlar; pasif merhametle aktif ahlâkı başkaldırı arasındaki farkı keskinleştirir. Merhamet–şefkat metnindeki “toplumsal hafıza, travma, diriliş” vurguları, Topçu'nun isyan ahlâkı anlayışıyla Türkiye ölçüğünde güçlü bir yankı bulur.

— *Diriliş Neslinin Amentüsü (Diriliş Neslinin Amentüsü)*, — Sezai Karakoç, 1970'ler, Diriliş Yayınları, İstanbul.

İslâmî dirilişi, merhameti ve adalet duygusunu yeni bir medeniyet tasavvuru içinde kurar. Merhamet ve şefkati yalnızca bireysel erdemler değil, bir “diriliş siyaseti”nin temel nitelikleri olarak işler; metindeki “toplum şefkatle dirilir; merhametle oyalanır” aforizmasıyla doğrudan diyalog kurar.

— *Bu Ülke (Bu Ülke)*, — Cemil Meriç, 1974, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Türkiye'nin travmaları, Doğu–Batı gerilimi, mazlum–müstebit ilişkisi ve “mağdur imgeleri” üzerine keskin denemeler içerir. Modern toplumun merhamet pornografisi, gösteri kültürü, entelektüel sorumluluk ve şefkat açlığı tartışmaları, Meriç'in “bu ülke”nin acı haritasını çıkaran denemeleriyle Türkiye bağlamında derinleşir.

— *İnsan ve Mekân* (çeşitli denemeler içinde), — Hilmi Ziya Ülken derlemeleri, 1950'ler sonrası çeşitli baskılar, İstanbul.

İnsan-mekân ilişkisini tarihsel ve kültürel katmanlarıyla çözümler; şehir-köy, merkez-taşra karşıtlıklarını etik ve toplumsal yapıyla ilişkilendirir. Metindeki "merhamet şehirlidir, şefkat kırsaldır" tezi, Ülken'in insan-mekân diyalektiğine dair analizlerle, Türkiye'nin somut sosyo-mekânsal deneyimine bağlanabilir.